DAGENS NYHETER.

En utskrift från Dagens Nyheter, 2021-10-12 15:32
Artikelns ursprungsadress: https://www.dn.se/arkiv/ledare/sondagssignerat-hans-bergstrom-ingvar-carlssons-majoritetsval-skulle-klyva-sverige/

LEDARE

Ledare: Söndagssignerat/Hans Bergström: Ingvar Carlssons majoritetsval skulle klyva Sverige

PUBLICERAD 2000-06-18

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Demokrati utan partier upphäver sig själv, skriver SNS Demokratiråd i årets rapport. Sant. Partierna fyller funktioner som är omistliga för den typ av demokrati som vi känner.

Professorerna i Demokratirådet resonerar kring sex funktioner för partierna. De kunde ha nämnt ytterligare några:

- Partierna reducerar informationskostnaden i val. De flesta människor kan inte ägna politik mer än begränsad tid. De orkar inte sätta sig in i allt de skulle behöva veta inför ett val om där fanns flera hundra alternativ, många utan förhistoria. Tack vare att det finns partier som representerar några huvudsakliga idériktningar kan medborgaren ta ställning till vilken tendens hon vill stödja, utan att behöva kunna allt om allt och alla.

- Partierna underlättar kompromisser. Alf Ross, den legendariske danske demokratiteoretikern, visade att kompromissen är ett adelsmärke för demokratin och alls icke uttryck för svaghet. Men goda kompromisser förutsätter att förhandlingar kan föras mellan organisationer som är tillräckligt stora och internt stabila för att kunna ta ansvar även för helheten i uppföljningen. Om varje riksdagsman vore sitt eget parti skulle vi i stället få se mer av ansvarsflykt ("blame avoiding") och ett oändligt schackrande kring särkrav (det välkända "pork-barrel" i amerikanska kongressen).

- Partierna möjliggör ansvarsutkrävande. Ingen kan veta på förhand vilka krav en regering ställs inför. Desto viktigare är det att medborgarna i efterhand kan ta ställning till hur den skött sig. Men detta förutsätter att de som tar ansvaret har ett visst mått av permanens, att de finns kvar vid nästa valtillfälle dels för att vilja bli omvalda (varför skulle de annars anstränga sig att lyckas i förhållande till medborgarna

, dels för att försvara sitt fögderi. En Bert Karlsson som gör succé ena valet och sedan återgår till skivbranschen före nästa val har inte den stadga som krävs för att demokratins ansvarsutkrävande ska fungera.

- Partierna tillför energi i statsledningen. Byråkratin har sina egna, mycket förutsägbara mekanismer. Den är till sin natur försiktig, strävar efter att upprätthålla sina revir och inte rubba

balansen inom existerande ramar. Regeringar ska tillföra förändringsenergi som rubbar byråkratins egen handlingslogik, vidgar dess handlingsramar. Detta kräver att regeringen själv är något annat än byråkratin och något mer än enskilda personligheter. En inkommande regering måste ha kraften hos en grupp med gemensam kompass och viljeriktning, därtill tränad under ett antal år i det politiska systemets hantverk. Annars härskar ämbetsmännen eller det personliga godtycket.

Ingvar Carlsson, förre statsministern, framhöll effektivitetskravet på regeringar i sin intressanta kommentar till Demokratirådets rapport, på SNS i torsdags. Om medborgarna inte endast lämnar partierna utan också börjar tycka att partiregeringar misslyckas med att sköta landet - då blir det riktigt allvarligt, menade Ingvar Carlsson.

Och här pekade han på en allvarlig motsägelse hos medborgarna själva. De uppger sig vara allra mest missnöjda med partiernas förmåga att "ta ansvar för svåra och långsiktiga beslut". Men, frågade Ingvar Carlsson, handlar medborgarna själva i enlighet med denna åsikt

Belönar de partier och politiker när de tar ansvar för svåra och långsiktiga beslut

Är inte mönstret tvärtom att medborgarna straffar partier just när de handlar ansvarsfullt och långsiktigt

Ingvar Carlsson kunde ge många talande exempel på beslut som nu framstår som förutseende och ansvarsfulla - Öresundsbron, pensionsöverenskommelsen, skattereformen, budgetsaneringen etc - men som när de togs i huvudsak möttes negativt av den allmänna opinionen och drabbade de partier som medverkade till besluten. Socialdemokraternas opinionsläge har nog på det stora hela, fast det sa inte Ingvar Carlsson, stått i omvänt förhållande till klokheten i deras politik. Det har gått sämst när de varit som bäst (exempelvis våren 1991), och bäst när de varit som sämst (till exempel våren 1994).

I en demokrati kommer vi inte ifrån att medborgarna har ett eget ansvar för sitt beteende och för att främja kvaliteten hos det politiska systemet. Därför bör inte medborgarna fridlysas från självrannsakan, däri har Ingvar Carlsson rätt. Samtidigt bör vi i medierna se att medborgarna har svårt att avge visare reaktioner än vad vi ger dem kunskapsunderlag till.

Ingvar Carlsson lade fram ett konkret förslag, utifrån sin klassiska betoning (Erlander-linjen) av demokratins handlingsförmåga: Sverige bör övergå till majoritetsval. Partisplittringen hotar regeringars förmåga att ta långsiktigt ansvar, hävdade den förre statsministern och åberopade situationen i februari 1990, då han inte fick igenom "stoppaketet" i riksdagen.

Nu var det nog inte riksdagens partisplittring som orsakade 80-talets överhettning och finanskris, utan socialdemokratins egna inre trögheter.

Men bortsett från det: demokratin kräver en balans mellan representation och leverans. Den måste kunna handla, men den bör samtidigt kunna ta in olika strömningar i samhället så att de känner sig företrädda. Om viktiga nya konfliktlinjer i

befolkningen - säg anti-EU-inställningen - inte alls företräds i parlamentet uppstår en distans mellan systemet och medborgarna som också kan bli allvarlig. Att via valsystemet slå ut alla partier utom socialdemokraterna och moderaterna vore att gå för långt i att alienera riksdagen från stora medborgargrupper och viktiga strömningar.

Folk från näringslivet har lätt för att applådera Ingvar Carlssons förslag. Det stämmer med deras egen tanke om begränsad och kraftfull ledning. Men en förbisedd effekt är att det allvarligt skulle rubba den huvudfunktion hos partierna som Demokratirådet utpekar: att aggregera.

Inga andra än de politiska partierna kan fylla just denna roll, hävdar Demokratirådet. Partierna tvingas sammanväga olika intressen och nivåer. De kan inte bara kräva utgifter utan måste också tänka på betalningen. De har medlemmar i både Norrlands inland och Stockholms innerstad. De företräds i EU-parlamentet men sitter samtidigt i kommunfullmäktige runt om i landet.

Vad händer nu om vi inför majoritetsval i enmansvalkretsar i Sverige

SCB:s partisympatiundersökning från maj ger en antydan. Socialdemokraterna plus vänsterpartiet har tillsammans knappt 40 procent av väljarsympatierna i Stockholms kommun och knappt 38 procent i övriga Stockholms län. De erövrar däremot hela 65 procent i mellersta och övre Norrland.

Sverige håller på att delas geografiskt, också när det gäller politiken. Vid majoritetsval innebär det att socialdemokraternas riksdagsgrupp skulle komma att totalt domineras av riksdagsmän från skogslänen, moderaternas av riksdagsmän från storstäderna. Möjligen skulle kristdemokraterna också klara sig in, men då med en riksdagsgrupp som enbart kom från det småländska bibelbältet.

Riksdagsgrupperna är alltjämt viktigare inom partierna än partistyrelser. De är ständigt samlade och de diskuterar konkreta politiska frågor. De har fått allt större makt över regeringsförslagen när deras parti sitter i regering. Ett valsystem som nästan slår ut storstäderna från den socialdemokratiska riksdagsgruppen när partiet regerar vore inte bra för sammanhållningen av landet. Partiernas "aggregerande funktion", för att tala med Demokratirådet, skulle försvagas.

Det finns mellanvarianter, mer förenliga med den politiska kartan i Sverige. En sådan som förts fram av DN - först av min företrädare Svante Nycander - är att slopa både utjämningsmandaten och kartellförbudet. Partierna skulle då få en stimulans att gå samman i regeringsalternativ redan när de möter väljarna, inte bara som en överraskning efter val. Och partier som inte vill medverka till detta ansvarsbärande skulle få betala ett visst pris. Inte till utplåningens gräns, som med Ingvar Carlssons förslag, men tillräckligt för att partier som miljöpartiet och centern nog skulle fundera över sin position i regeringsfrågan.

Hans Bergström

Chefredaktör

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt